

המשכן: צורך הדיוט או צורך גבוה?

תרומה תשפ"ד שלום רב

פרשיות בנין המשכן והשראת השכינה בו הוא עיקר הנושא מכאן ועד סוף הספר, ומזה לבד שכל מה שכתוב בפרשיות תרומה תצוה חוזר על עצמו בויקהל פקודי, ובשנה מעוברת זה ארבעה שבועות, וגם חלק גדול מפרשת כי תשא מסתובב על ענין המשכן ובנינו וכל הפרטים, אנו רואים את החשיבות והנחיצות הגדולה שיש לענין המשכן בקשר שבין ישראל להקב"ה, אלא שאנו עדיין משתדלים להבין את ענין המשכן ומה היתה הכוונה בזה ומה היתה מטרתו, ואנו רואים מחז"ל שגם משה נתקשה בזה, שמוצאים אנו במדרש: בשעה שאמר הקב"ה למשה עשה לי משכן התחיל מתמיה ואומר כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר לי עשה משכן, וכמו שאמר שלמה הן השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, הרי שזה דבר קשה להבין עד מאד אפילו במדרגת משה, וכש"כ במדרגתנו.

והנה בהקדמת הרמב"ן לספר שמות הוא מסביר שאף ששם הספר הוא ספר הגאולה אין הכוונה רק לגאולת יציאת מצרים, דלאחר יציאת מצרים עדיין נחשבו גולים כי היו בארץ לא להם נבוכים במדבר, ורק כשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב הקב"ה והשרה שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו ענין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד עכ"ל הזהב של הרמב"ן. הרי שמסביר לנו הרמב"ן שכל הספר מכאן ועד הסוף הוא על ענין המשכן משום שזה גמר הגאולה שהתחילה עם יציאת מצרים, שגאולה היא חזרה למצב שהיו בה מקודם, כלומר המצב של "מעלת אבותם" שאז היתה השראת השכינה על האבות שהן היו המרכבה, כלומר מקום השראת השכינה, סוד אלוה עלי אהליהם, וזה חזר למדרגה זו רק לאחר בנין המשכן והשראת השכינה שם, וזה הגאולה של ספר שמות, והיינו שאע"פ שלא נכנסו לא"י בספר שמות, מ"מ נחשבו גאולים כאשר שרה כבוד ה' במשכן. ובודאי הדברים סתומים אצלנו, שהרמב"ן לא מסביר לנו מדוע השראת כבוד ה' במשכן היא נחשבת לגאולה שאז הם שבים למעלת אבותם, ולכן עדיין אין אנו מבינים העומק בזה שביקש הקב"ה מִיִּשְׂרָאֵל שיעשו לו מקדש, כלומר הבקשה לא נבעה מישראל אלא מהקב"ה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, ובאמת זה בכלל לא עולה על רעיון בשר ודם שהקב"ה ישכון אצלו ולכן רק הקב"ה יכול להתחיל בקשה כזו, אבל הקב"ה לא מבאר להדיא את כוונתו בזה, ודבר זה לא מפורש להדיא בתורה, ועכ"פ לא מוסבר כדי צרכו.

והנה בהשקפה ראשונה ולפי עיקר פשוטו, מטרת המשכן הוא צורך הדיוט, כלומר זה דבר הנצרך בשביל בני ישראל בכדי לחזק את הקשר שלהם עם הקב"ה, וכמו שהרמב"ן בעצמו בכמה מקומות מבאר שענין המשכן הוא להמשיך את מתן תורה שהיתה בסיני אלא שהמשכן הוא הר סיני נייד שיבוא משה אל אהל מועד והקב"ה ידבר אתו, וא"כ המטרה היא הרבצת תורה לכלל ישראל, ואין הכוונה כאן לדבר ע"ז, גם הבאנו מלפנים שיטת הספורנו שבאמת קודם חטא העגל לא היה שום צורך למשכן, ואדרבה זה היה דבר אסור לעשות אלהי

כסף וזהב ורק מזבח אדמה כי בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך, ורק לאחר שחטאו בעגל איבדו את המדרגה הזאת של בכל המקום, ורצה הקב"ה לסלק את עצמו לגמרי מכלל ישראל, ואז התפלל משה והשיג פשרה, שלא יסלק את עצמו לגמרי אלא ישכון במקום מסויים ויצמצם את שכינתו למשכן ולקה"ק, אבל עכ"פ זה הכל נכלל בצורך הדיוט, זה כשביל ישראל, כלל ישראל צריך את המשכן, או מטעם זה או מטעם זה – צורך הדיוט.

אבל באמת אף שבודאי יש במשכן צורך הדיוט וכן"ל בראשונים, אבל מהעיון בפסוקי התורה המעטים שיש לנו על ענין זה, וכן בחז"ל, לא משמע כן, דאם נחפש בתורה עצמה הטעם שביקש הקב"ה את המשכן נראה תמיד נקודה אחרת אלא שהיא לא ברורה לנו, והיינו שכאילו יש כאן צורך גבוה, שכביכול יש להקב"ה צורך שהוא צריך שאנו נמלא אותו, והיינו שהוא צריך מקום בתחתונים שבו יוכל להשרות שכינתו בתוכו, שרצון הבורא הוא לצמצם את שכינתו למקום מסוים שנקרא משכן, ואנו רואים רעיון זה מדברי המ"ר המפורסמים ריש פרשת תרומה – כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו כו' ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו אמר הקב"ה לישראל מכרתי לכם תורת כי כביכול נמכרתי עמה שנאמר ויקחו לי תרומה משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו א"ל בתי שנתתי לך יחידית היא לפרוש ממנה איני יכול לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש ממנה איני יכול לומר לכם אל תטלה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש עכ"ל. הרי ששפתי המדרש ברור מללו שהמשכן אינו צורך ישראל אלא צורך גבוה שנתחדש ממתן תורה שירדה התורה משמים לארץ וכביכול הקב"ה אינו יכול להפרד ממנה. זה נקרא צורך גבוה (ולא שייך לחטא העגל כלל). אלא פלא מהיכן ראו את זה חז"ל? מאין המקור לזה? וכי בכלל מותר להתבטא כך על הקב"ה שכאילו יש לו איזה צורך? ופשטות לשון המדרש משמע שדייקו בתיבות ויקחו לי תרומה, כלומר זה בשבילי ולא בשבילכם, וכן דייקו מלשון ועשו לי מקדש, שמכל זה משמע שזה צורך גבוה, אבל הדברים לא נתפסים אצלנו בשכל!

אבל הנה מוצאים אנו מקור לזה מפסוקי התורה עצמה, דאף ממש"כ בפרשתנו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, זה לבד לא מסביר האם זה צורך גבוה או צורך הדיוט, אבל מהפסוק בפרשת תצוה אנו רואים עוד דברים בזה [כט:מה–מ]: ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלקים, וידעו כי אני ד' אלקיהם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לשכני בתוכם, ופירש"י על מנת לשכון אני בתוכם, ומשמע שהקב"ה אומר שעל בני"י לדעת שהטעם שהוציאם הקב"ה ממצרים הוא בתנאי זה, שאז הוא יוכל לשכון בתוכם, והרמב"ן מקשה עליו שלא מצינו שימוש בלמ"ד בתנאי, ולכן הוא מעתיק את דברי ראב"ע כי לא הוצאתי אותם מארץ מצרים רק בעבור כי אשכן בתוכם וזהו

ותעבדון את האלקים על ההר הזה, ויפה פירש, וא"כ יש בענין סוד גדול, כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל הוא צורך הדיוט ולא צורך גבוה, אבל הוא כענין שאמר הכתוב ישראל אשר בך אתפאר, ואמר יהושע ומה תעשה לשמן הגדול, אוה למושב לו, פה אשב כי אויתיה עכ"ל הרמב"ן, וענין זה מתפתח יותר ברבינו בחיי בכמה מקומות [והכל נובע מרמב"ן], מיד שם בפרשת תצוה וז"ל על מנת לשכני בתוכם כי לולא כן לא הוציאם וזה יורה כי השראת השכינה בישראל צורך גבוה הוא גם כן, לא צורך הדיוט וכו'. וכ"כ רבינו בחיי בפרשת יתרו [כ-א], וכ"כ עוד בפרשת שלח וז"ל אני ד' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלקים ביאר כאן שההוצאה היתה בכדי שיהיה לנו לאלקים וא"כ אין הענין צורך הדיוט בלבד כי אם צורך גבוה וכו'.

הרי שהקב"ה שכל יציאת מצרים היתה ע"מ שיצאו ויבנו לו משכן כך שיוכל לדור בתוכם, וזה להדיא מש"כ רבותינו במדרש שהקב"ה צריך מקום לדור בתוכו, צורך גבוה, אבל דבר זה צ"ב, מדוע מחפש לו הקב"ה מקום בעולם הזה, הלא השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, ומה הוא שייך לתחתונים שהוא צריך לבוא לשרות בתוכם כאילו כאן הוא מקומו, הרי השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, משמים הביט ה' ראה את כל בני האדם, ה' בשמים הכין כסאו, וכהנה עוד רבות, וכך אנו לומדים שהקב"ה בשמים ומשם הוא רואה ומנהיג את כל העולם שנמצא בארץ, אבל מפרשיות המשכן ובעתיד גם בבהמ"ק אנו רואים שהקב"ה באמת רוצה להיות דר עם התחתונים, וזה דבר שצריך לחקור אם זה באמת נכון ביסודו, ומה הכוונה בזה.

ובאמת דבר זה כבר תמוה מראשית הבריאה, שהרי בפרשת בראשית מיד לאחר בריאת האדם כתוב [ב-ח] ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר, והנה אִיפֹה הוא הגן עדן הזה, ששם היה גם עץ החיים ועץ הדעת, הרי כתוב להלן בתורה ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן גו' שם האחד פישון הוא הסבב את ארץ החוילה אשר שם הזהב גו' ושם הנהר השני גיחון הוא הסבב את כל ארץ כוש, ושם הנהר השלישי חדקל הוא ההלך קדמת אשור והנהר הרביעי הוא פרת, והרי כל אלו המקומות שבהם היה גן עדן נמצאים כאן בעולם התחתון, זהו פשוטו [אף שבודאי יש כאן הרבה עומק]. ואח"כ כאשר חטאו אדם וחוה הרי שמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן לרוח היום ולכן התחבאו ממנו, הרי שכאן היה מדור השכינה, הקב"ה דר ביחד עם אדה"ר בגן עדן שהיה כאן בארץ, ואולי אפילו בא"י, אלא שבסופו של דבר גורש האדם מג"ע בעבור החטא, אבל אנו לא יודעים מה אירע לגן ההוא אח"כ אלא שכתוב בתורה ששוב א"א להכנס אליו, הרי שגן עדן היה בעולם הזה, אבל אנו הרי יודעים שהיום גן עדן הוא בשמים, וזה הכל נכלל באי-בהירות שיש בנושא הזה, ואולי זה נכלל במעשה בראשית שאי אפשר לנו להבין את זה.

בשיעור לפרשת בא תשפ"ד תמהנו הרבה על מה שמוכח בכל פרשת וארא שצריך תכלית המכות הוא בשביל שידעו מצרים כי אני ד', שזה נראה כמטרה בפני עצמה שפרעה יכיר במציאות ד', ותמהנו הרבה מדוע זה חשוב ומדוע בכלל הקב"ה מעוניין בזה, ובפרט שהרי המצרים ייטבעו בים ולא ישאר מהם כלום, וא"כ מאי איכפת לך שידעו מצרים את ד', והסברנו שבאמת פרשת וארא נגמרת במכת ברד שבו הגיע פרעה ומצרים לאיזה ידיעה והכרה במציאות השי"ת, אבל עכ"פ לא ברור למה היה צורך לזה, ואיך זה מעלה ומוריד. וגם הבאנו שמשמע מרש"י ומפורש בספורנו שהכוונה בזה הוא שפרעה ומצרים ישוּבו בתשובה ויספרו שם ה' בכל הארץ, כי הקב"ה לא חפץ במות המת, וגם זה דבר שלא מובן אצלנו, כי מאי איכפת להקב"ה לייסר את פרעה במכות גדולות ונוראות בכדי שישוּב בתשובה, וכי יזכה פרעה לעוה"ב בגין זה, וכי הקב"ה מצפה לכל גוי בעולם שישוּב בתשובה מכל העבירות שהוא עשה, והדברים סתומים אצלנו.

ויש לבאר הקושיא, שאף שלכאורה התכלית הוא לתקן עולם במלכות שכי, ואנו מתפללים להקב"ה כל יום ובפרט בימים נוראים שיבוא היום וכל הרשעה כולה כעשן תכלה ובכך תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת, יש לנו מטרה של וכל בני בשר יקראו בשמך, יכירו וידעו כל ישרי תכל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון, וזה מפורש בעלינו לשבח שמטרת כניסת ישראל לא"י הוא בכדי לקיים כי מציון תצא תורה, וכל העולם יראה את גדולת ה' ויבואו להשתחוות לו ולעבדו בלב שלם, הרי שאיכפת לנו הרבה מידעת האלקות של הגויים ואין זה תלוי רק בבני ישראל וא"כ לכאורה אין כאן שום קושיא, אבל באמת תפלה זו של עלינו הוא בשביל עבודת ישראל לעת"ל, שכך אנו מתפללים שעל כן נקוה לך ד' אלקינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מהארץ והאילים כרת יכרתו, כלומר אנו מדברים על ימות המשיח, שזה עבודת בני ישראל להביא את העולם לתיקונו, לתקופה שיהיה ביום ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד, אבל מה זה שייך לתקופת יציאת מצרים, שזה לא זמן המשיח, והמצרים הרי לא ישוּבו בתשובה שהיה זה גלוי וידוע לפניו והוא חוזר ואומר את זה למשה, א"כ זה כמו תרתי דסתרי, שמצד אחד הוא אומר לו שיש לי מטרה של וידעו מצרים, ומצד שני מצרים תאבד ולא תתקיים כלל ולא ישוּבו בתשובה כל עיקר. [ואין הכוונה כאן להקשות שאיך יש למצרים בחירה אם כבר ידע הקב"ה את הסוף, דזה כבר הקשו הקדמונים והסבירו לנו כמה דרכים, אבל הכוונה היא להקשות מה איפכת ליה להקב"ה, מדוע זה נחשב מטרה ותכלית אצלו, בו בזמן שזה בכלל לא שייך, ונכלל בקושיא זו, שאם זה היה המטרה א"כ היא נכשלה בגדול, וא"כ הכי אנו צריכים להאמין שמה שנסה הקב"ה לעשות נגמר בכשלון גדול מצד הקב"ה, זה דבר הקשה לעכל. כל זה קושיא גדולה'.

ונראה לבאר בעומק ע"פ מה שלמדנו בדברי רבותינו

1. וקצת תשובה לכל זה י"ל שבאמת אין הכוונה למצרים אלא הכוונה שכל העולם יראה מה קרה למצרים והם ישוּבו בתשובה מחמת זה וידעו ויכירו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך, וקצת משמע שכן הבין רב"ח שביאר שמטרת המכות שאומות העולם יתייסרו בהם ויראו ויקחו מוסר, וצייין לזה האירוע בספר שמואל שהפלשתים יראו ליקח את ארון ה' משילה משום שפחדו שה' יתנקם מהם כמו שניקם עם פרעה – למה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הלא כאשר התעלל בהם וישלחם וילכו. ולפי הסבר זה א"כ המכות הצליחו, אבל לא עם מצרים אלא לעתיד לבוא עם שאר אומות העולם. ועייין גם בספר הכתב והקבלה בריש פרשת וארא שמבאר שמש"כ בפסוק וידעו מצרים כי אני ד', שאין הכוונה למצרים דוקא, אלא הכוונה לכל באי העולם, כי עי"ז יהיה מציאות ד' נודע ומפורסם בעולם כי כל האותות והמופתים שנעשו במצרים לא היו נצרכים לגאולת ישראל רק להביא את מכחישי אל אל

במדרש רבה [יט-יג] עה"פ וישמעו את קול ד' מתהלך בגן לרוח היום, א"ר אבא בר כהנא מהלך לא נאמר אלא מתהלך, מקפץ ועולה, עיקר שכינה בתחתונים היתה, כיון שחטא אדה"ר נסתלקה לרקיע ראשון, קין לרקיע שני, עמד דור אנוש נסתלקה לרקיע שלישי, דור המבול לד', דור הפלגה לה' סדומיים לו' ומצרים בימי אברהם לז', וכנגדן עמדו שבעה צדיקים ואלו הן אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה, עמד אברהם והורידה לו', עמד יצחק והורידה מן ו' לה', עמד יעקב והורידה מן הה' לד', עמד לוי והורידה מן הד' לג', עמד קהת והורידה מן הג' לב', עמד עמרם והורידה מן הב' לא', עמד משה והורידה מלמעלה למטה אר"י כתיב צדיקים ירשו ארץ, ורשעים מה יעשו פורחים באויר, אלא הרשעים לא השכינו שכינה בארץ עכ"ל המדרש. ומדרש זה הובא באופנים שונים בשבעה מקומות שונים בדברי חז"ל, בתנחומא פקודי ובחוקתי ונשא, בשו"ש רבה, בילק"ש נשא, ובילקוט תהלים, הרי שיש כאן יתד נאמן בדברי רבותינו.

ומבואר כאן יסוד גדול, שעיקר מקום השכינה לכתחלה הוא בתחתונים, והיינו שאף שיש מקום להקב"ה בעליונים נמי, אבל עיקר מקום שכינתו לכתחלה הוא בתחתונים, ואכן גן עדן המקורי היה בעולם הזה, וכמו שתיאר הפסוק בפרשת בראשית שגן עדן היה ליד הנהרות של פרת וחדקל, ונהר יוצא מעדן, ושם דר הקב"ה, כי רצונו הוא באמת שהוא יהיה בכפיפה אחת עם התחתונים שהם בראי' ושם היה ביחד עם עם אדה"ר קודם החטא, אבל מיד כשחטא אדה"ר אז קפץ הקב"ה מהארץ ועלה לרקיע ראשון, וכך עשה בכל חטא וחטא של הבריות, שהקב"ה לא יכול לדור במקום חטא והוא מסלק את שכינתו, ולבסוף כאשר הגיע החטא השביעי, שלפי המדרש זה החטא של מצרים בימי אברהם, בימי פרעה הראשון שלקח את שרה שהיו שם אנשים של זנות השחורים ומלאו את הארץ זימה, אז התרחק הקב"ה עד הרקיע השביעי, שזה בשמים ממעל. ואז כאשר בא אברהם וגילה את הקב"ה והמליכו על בני אדם התחיל הדרך חזרה, עד שזה נגמר בימי משה כאשר ירד הקב"ה על הר סיני ובסופו של דבר השרה את שכינתו במשכן בתור המשך של הר סיני.

וביאר המהר"ל [דרוש לשה"ג עמ' נז] שעפי"ז מבינים מדוע הראה הקב"ה את כחו הגדול ואת האותות ואת המופתים דוקא במצרים, וביאר לפי המדרש הזה שהמצרים בימי אברהם היו החוטאים האחרונים "והם היו מסלקים לגמרי השכינה מן העולם, ולפיכך ביציאת מצרים שהיה רוצה השי"ת לברר ההשגחה בעולמו בכל המכות שהביא עליהם, לא היה ראוי שתברר ההשגחה רק במצרים כי הם היו מסלקים ההשגחה ולכך ראוי שע"י תתברר ההשגחה במכות שהביא הוא יתברך עליהם". הרי לדברי המהר"ל בדוקא במקום הכפירה היותר

גדול, המקום שסילק את השכינה יותר מכל מקום אחר בעולם, דוקא כאן הוצרך הקב"ה לגלות ולעקור כפירתם ומשם יצא הגילוי והפרסום לכל העולם.

והעומק של המדרש הזה מבואר בדברי הגר"א בכמה מקומות בכתביו שמסביר בזה פסוק קשה במיוחד בפרשת העקדה, שלאחר העקדה אומר הפסוק ויקרא אברהם שם המקום ההוא ד' יראה; אשר יאמר היום בהר ד' יראה, וביאר הגר"א ע"פ המדרש הנ"ל שהחלק הראשון נאמר ע"י אברהם, שהוא מתפלל שע"י מעשה העקדה יתחיל עכשיו יחס חדש שהוא קורא "ה' יראה", כלומר ה' מתחיל להתקרב על בני האדם ולראות אותם לא רק מהשמים, שזה משמים הביט, אלא ראה יותר קרובה ומקושרת, שיתחיל לחזור להתקשר עם בני האדם, והחלק השני של הפסוק זה כבר כתב משה בשעת מתן תורה שהיום כבר אפשר לומר בהר ד' יראה, שהקב"ה החזיר שכינתו לגמרי לתוך כלל ישראל, וזה היה אצל המשכן, ואז הקב"ה הוא בתורת יראה, כלומר אנחנו יכולים לראות אותו כמש"כ ויחזו את האלקים, כלומר יש לנו קשר ויחס יותר חזק אתו, כי הוא נראה לעינים, אנחנו יכולים להרגיש את מציאותו, והיינו שיראה שהתחיל אברהם נגמר ביראה שבימי משה, שאז חזרה שכינה לתחתונים.

ומטעם זה מצינו בחז"ל ובזוהר ובראשונים הביטוי שהאבות הן מרכבה לשכינה, כ"כ רש"י סוף פרשת לך לך: ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם, ופירש"י מהמדרש ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום, והרמב"ן העתיק המדרש: האבות הן הן המרכבה, וביאר מהר"ל: וטעמא דמילתא כי על ידם השכינה שורה בארץ, והשכינה היא עליהם, ולפיכך הם כסא לשכינה ומרכבתו וכו'. והביאור בזה שעל ידי המעשים הגדולים של האבות, חסד גבורה ופחד תורה ואמת, הם מורידים את השכינה מהז' לו' מהו' לה' וכו', וזה רוכב למטה, הפעולות שלהם מרכיכים את השכינה לרדת למטה ולשרות בעולם, עד שבא משה והביא את השכינה למקדש – וכבוד ה' מלא את המשכן. וזה ענין רוכב בערבות.

ולפ"ז ברור לנו כל ענין גן עדן שהיה בעולם הזה, שבודאי הוא היה בעולם הזה שהרי מתחלת הבריאה הכוונה היתה שהקב"ה ידור בתחתונים ביחד עם בני אדם, זה היתה התכנית מעיקרא, אבל כאשר חטא אדה"ר ושוב לא היה יכול הקב"ה לדור בתחתונים מחמת זוהמת החטא, ממילא הקב"ה עדיין נשאר בגן עדן, אבל גן עדן הוגבה מארץ והתעלה לרקיע הששי, ובכל חטא וחטא הגן עדן עלה מעלה מעלה עד שבסופו של דבר הוא נהיה חלק מהרקיע מגן עדן העליון, אבל כאשר בא אברהם והתחיל להוריד את השכינה למעלה, רקיע אחר רקיע, והתחיל הקב"ה להתקרב לדור בתחתונים, אז שוב לא הוריד את הגן עדן ביחד עמו, כי עכשיו הוא הולך להשכן את עצמו

ההכרה וידיעה במציאותו יתברך כאשר הוזכר כו' וידעו מצרים כי אני ד' כו' ובאמת רק ע"י האותות והמופתים האלה נודע שמו יתברך בכל העולם כו' כל אחד ואחד מבאי עולם בא לכלל דעת שיש אלקים שופט ומשגיח בעולם עכ"ל, הרי שהתכלית היא לשאר העולם.

אבל מהלך זה נראה תמוה, דמלבד שזה לא מתאים למה שנכתב ונשלש בפסוקים כמה וכמה פעמים שכל התכלית הוא בשביל פרעה ומצרים, אבל באמת זה לא הצליח כלל, כי הרי במשך ההיסטוריה של כלל ישראל, הרי התקיפו אותנו אוה"ע פעמים אין ספור, וכלל לא מצינו [חוץ מפעם אחת אצל הפלשתים עם ארון ד'] שזה בכלל יזכר אצל אוה"ע ויפריע מהם להתקיף את ישראל, זה לא היה פעם וזה לא נכון היום, וא"כ עדיין אין לנו מהלך פשוט להבין מכות מצרים ואת המטרה של וידעו מצרים כי אני ד'.

2. ובמשנת החסידות זה מוסבר משום שהקב"ה קשור לבריאתו כל הזמן משום שהיא בריאה של יש מאין, והוא מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ולכן הוא נשאר קשור לבריאתו, ואינו כאומן זה שמייצר את האומנות ומסתלק ממנה, אלא הקב"ה מחדש חיות בבריאה בכל משך זמן קיום הבריאה, ולכן שכינתו בתחתונים.

במשכן בקדש הקדשים, וכאשר יכנסו בני לא"י אז ישכון בבית המקדש מכון לשבתך עולמים, זה מקומו של הקב"ה, זה הגן עדן שהוא מקומו של הקב"ה, וזה הקיתון הקטן שהוא רוצה לדור בתחתונים, כפי מחשבת הבריאה המקורית!

ורק כאשר חטאו ישראל לאחר בנין בית המקדש שוב אינו יכול לדור בביתו, שאז באמת השכינה עולה בחזרה לשמים ומן השמים הביט ה' ראה את כל בני האדם, אבל זה שכינתא בגלותא, שלש פעמים ביום הקב"ה מנהם כיונה ובוכה על שהחריב את ביתו והוא נמצא בגלות וכמו שאומרת הגמ' ריש ברכות, ובריש חגיגה מבואר שבבית גואי הקב"ה יושב ובוכה על חורבן בית המקדש משום שהוא נמצא בגלות, והיינו משום שהשמים זה מקום גלותו, כי מקומו האמיתי הוא בתחתונים, אלא שבמעשינו אנו מגרשים אותו משם והוא צריך לגלות!

ולעתיד לבא, כאשר יבנה בהמ"ק השלישי, עתיד הקב"ה להחזיר את גן עדן לעולם התחתון, כ"כ רש"י בפרשת בחוקתי בשם תו"כ, דהפסוק עצמו אומר ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם, וע"ז פירש"י זה בית המקדש, ואח"כ אומר הפסוק והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם, ופירש"י אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, וזה היה כמו אדה"ר הגן עדן המקורי שלא היו מזדעזעים משכנות עם הקב"ה, ורק לאחר החטא התחבאו האדם ואשתו מפני הבושה של החטא, אבל קודם החטא הרי זה היה כמו השכן שלך שאפשר לטייל אתו, ובודאי יש יראת הכבוד והרוממות ממנו שהרי הוא האלקים, אבל מקום דירתו הוא בתחתונים, ולעת"ל הוא יהיה בגן עדן התחתון, כמו שהיה עם אדה"ר קודם החטא, כי לעת"ל זה כמו קודם החטא. ואפשר שלעת"ל בהמ"ק וג"ע זה היינו הך, ואין כאן סתירה בין הפסוקים.

ולפי כ"ז נראה ברור שמטרת המכות של פרשת וארא של וידעו מצרים כי אני ד', שביארנו לעיל שזה בא לידי תכליתו

לאחר מכת ברד שבה אמר פרעה ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים, המטרה בזה היה להוריד את השכינה מהרקיע הא' לארץ, להחזיר עטרה ליושנה, שעכשיו יכול הקב"ה להחזיר את שכינתו לתחתונים כפי רצונו המקורי בבריאת העולם, ובשביל זה היה מטרה ארעית, שאמנם לא נשארה כך לעולם, וכמו שאמרנו שידע הקב"ה שבסופו של התהליך לא יתן אתכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה, הם ישארו במרדם, אבל מכיון שבמכה השביעית הם יגיעו להכרת הקב"ה בעולם, ממילא נהיה מקום בשביל שהקב"ה יחזיר את שכינתו לתחתונים, וממילא התכלית נתקיימה, ואח"כ מתחיל ענין חדש, כלומר הידיעה של השגחת הקב"ה בשביל ישראל, שעכשיו שיש רשות ומקום לשכינה בתחתונים, עכשיו עם ישראל יצא ממצרים בכח גדול וביד חזקה, וממילא יקבלו את התורה בהר סיני, ומזה יבוא לבנין המשכן, וממילא שם ישרה הקב"ה את שכינתו בתחתונים באופן קבוע, אבל א"א היה להגיע לזה אא"כ יתקיים עכ"פ באופן ארעי וידעו מצרים כי אני ד', ואף שזה יגמר, אבל אז שוב אין חילוק כי כבר יכירו בו ישראל ע"י שלש המכות האחרונות, וממילא יכול הקב"ה לירד ולהשרות שכינתו בתוך כלל ישראל וכמו שפירטו הפסוקים בפרשת תרומה ותצוה, לשכני בתוכם!

וכל זה הוא צורך גבוה!

ועכשיו מובן היטב מש"כ הרמב"ן בהקדמת לספר שמות, שהגאולה היא כאשר יחזרו למצב של האבות, כי כאשר חזר הקב"ה והשרה את שכינתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם, כי הם המרכבה, והיינו שהאבות התחילו את העבודה הגדולה הזו של העברת השכינה מהשמים לארץ, ועבודה זו נגמרה ע"י משה כאשר הוא השרה את השכינה במשכן, וזה הגאולה, כאשר הקב"ה חוזר ודר בתוכנו רק זה נחשב לגאולה האמיתית שתביא אי"ה בב"א!